

PAVLETIČ, ANDREJ:

UVOD V TEORIJU VZGOJE

Radovljica, Didakta, 2011

Andrej Pavletič

Uvod v teorijo vzgoje

*Fenomenološki pristop
k vrednotam v vzgoji*

DIDAKTA

V predstavitvi znanstvene monografije dr. Pavletiča najprej povejmo, da gre za nadaljevanje njegovega magisterija *Vzgoja duha*, ki je izšel leta 2008 kot samostojna publikacija pri založbi Educa. V Uvodu v teorijo vzgoje torej pogloblja filozofsko-pedagoško vzgojno idejo, ki jo razvija prek mislecev Platona,

Aristotela, Descartesa, Nietzscheja, Heideggerja, Helda in Finka do danes.

Temeljni Pavletičev namen je razložiti, da se razumevanje vzgoje človeškosti človeka v različnih zgodovinskih obdobjih spreminja in kako se spreminja (vzgoja je tu mišljena tudi kot izobraževanje v vseživljenjskem učenju, vključuje torej tudi andragoško problematiko). Ker večina sodobnikov kljub nekaterim znanim publikacijam o antični vzgoji paideii ne razlikuje med antičnim in sodobnim pojmovanjem vzgoje, je naloga avtorja Uvoda v teorijo vzgoje, da opozori na to in tematizira paradigmatiski prelom med konceptoma vrline (arete) in vrednote. Oba pojma sta pluralna, ker vsak mislec drugače tematizira vrline (npr. Platon in Aristotel) in vrednote (Descartes, Nietzsche). Vrlina je v mnogoterih pomenih obče dobro, skupnost, red, razumska zadržanost, obvladanje strasti. Vrednota pa je razumljena znotraj preračunljivega (kalkulativnega), kvantificirajočega, manipulativnega, merljivega, koristoljubnega, tehnično funkcionalnega mišljenja in nietzschejanske volje do moči z učinkom pomasovljenosti. Temeljna nevarnost bivanja posameznika »zdaj in tukaj« pa je, da se ne zaveda konsekvenc nihilističnih dezorientacij novoveške kartezijske paradigme, ki jih kot sodobnik nekritično sprejema.

Pavletič odločno zavrača tako posplošeno enačenje vzgoje z vrednoto kot tudi enačenje z vrlino. Vzgoja kot vrednota je razumljena znotraj druge epohalne mišljenjske orientacije kot vzgoja kot vrlina. Dve zaradi paradigmat-

skega preloma epohalno bistveno različni pedagoški orientaciji pa imata skupno noto, prenos človeškosti človeka na drugega človeka.

Na podlagi teh izpostav laže razumemo sporočila posameznih poglavij. Prvo poglavje pod naslovom *Antična misel vzgoje* uvaja v temeljna teoretična vprašanja vzgoje in vrednot sploh.

Drugo poglavje to tematiko vsebinsko fokusira v polje novoveške misli. Prvi razdelek tega poglavja povzema razsvetljensko miselno zastavitev. V referenčnem okviru tega razdelka je Pavletič skušal prikazati celovito misel Immanuela Kanta glede na njegove tri Kritike. Pri Kantu je tako opozoril na dve vrsti kavzalnosti: (1) kavzalnost kot naravno zakonitost, kjer je vsak vzrok nujno povzročen, ter (2) kavzalnost spontane svobode, kjer vzrok ni povzročen in začenja iz nič. Odnos med pojavom in stvarjo na sebi je tako preslikava odnosa med učinkom in vzrokom. Kant navede, da če si lahko mislimo brez protislovja takšen vpliv inteligibilnih bitij na pojave, potem vse povezave vzroka in učinka v čutnem svetu zadržijo naravno nujnost, ne da bi morali zanikati obstoj svobodnih vzrokov, ki sami niso pojavi, čeprav so osnova pojavom. Naravno nujnost in svobodo lahko uvidimo brez protislovja na isti stvari, kadar upoštevamo oba različna vidika. Prvi vidik zadeva stvar kot pojav, drugi pa stvar kot stvar samo po sebi. Ker je sodobnemu bralcu težko razumeti, kako je Kant analiziral antinomijo naravne nujnosti ali svobodne volje, Pavletič v predstavljeni knjigi razloži njegovo teoretično in moralno-praktično rabo uma. Bistvena razlika med obema uporabama je, da prva zadeva le predmetno stran sveta, druga pa človekovo svobodno voljo z njenimi določitenimi razlogi. Volja je subjektivna zmožnost, ki proizvede predstavam ustrezajoče predmete ter v skladu s predstavo določenih zakonov določa

samo sebe tako, da deluje, kar je transcendentalna preinterpretacija Spinozove *causa sui*.

Ker pa omenjena pozicija odpira prostor razbrzdani samovolji v Žorževem smislu razvajanosti, se Kant pred to nevarnostjo zavaruje z vzgojo kot disciplino. V izhodišču priznava divjo svobodo kot spontano svobodo, ki je od naravnih zakonov in moralnega zakona, formuliranega v kategoričnem imperativu, neodvisna (danes bi rekli tudi nevzdržna) svoboda.

Kant v spisu *O pedagogiki* navede, da disciplina podvrže človeka zakonom človeškosti in mu začenja dajati čutiti prisilo zakonov. To pa pomeni, da je človek šele po discipliniranju sposoben vstopiti v avtonomno svobodo. Divja oz. spontana svoboda je izraz antropološkosti človeka, ki izhaja iz inteligibilne spontanosti, in šele discipliniranje odpira umnost za avtonomno svobodo. S tem Kant razrešuje glavni paradoks razsvetljenstva, ki je podan v vprašanju: kako naj malega človečka naučimo svobodno oz. avtonomno misliti, če pa iz njega lahko naredimo človeka le s pomočjo prisile. Drugi razdelek tega poglavja pa povzema spremembo grške vrline v latinski virtus in nato spremembo v novoveško vrednoto.

V tretjem poglavju z naslovom *Sodobnost in vzgoja* Pavletič analizira razmerje med antično in novoveško vzgojo ter koncepcijo vzgoje ob izteku metafizike. V tem poglavju avtor razmejuje teoretično in praktično filozofijo, teorijo in prakso vzgoje v antiki in novem veku. Omenjena razlika se zrcali v razmerju med vprašanjema, »kaj je x« in »kako je mogoč x«. Tako v antiki kot v novem veku je bila vednost o vzgoji znanost. Vendar je bila antična znanost, »ἐπιτήμη«, védenje, ki ni bilo zgolj védenje o nečem, ampak o vrhovnem bivajočem kot imanentnim načelom bivajočega v celoti. V tem okrožju eidosaov razlikovanje

poteka med znanji samimi in ne med teorijo in njeno uporabo v praksi. Teorija vzgoje v antiki je že sama po sebi praktična, kar je nemogoče razumeti znotraj novoveškega vrednostnega mišljenja oz. mišljenja vrednot. Novoveško znanje je le mnenjsko oz. doksično.

Epohalno razliko med antično in novoveško vzgojo spoznavamo po avtorju na podlagi naslednjih vprašanj:

Kakšno je razmerje med Aristotelovim stremljenjem in Kantovo voljo?

Kakšno je razmerje med antično vzročnostjo in novoveško kavzalnostjo?

Kakšno je razmerje med zori v Kantovi teoretični filozofiji in stremljenjem v Aristotelovi praktični filozofiji?

Kako je razumljeno gibanje v antiki in v novem veku?

Kakšno je razmerje med antičnim etosom in novoveško moralo?

Znanstvena monografska publikacija dr. Andreja Pavletiča je pomembna zato, ker odpira nadaljnja teoretična in praktična vprašanja. Menim, da bi to knjigo morala prebrati teoretični in praktični pedagog oz. andragog. Teoretični pedagog naj bi v svojih diskurzih o vzgoji upošteval epohalno razliko med vrednoto in vrlino, ki je premalo reflektirana v našem prostoru, praktični pedagog pa bi se na ta način že znotraj subjektivne filozofije učitelja izognil pastem kartezijske paradigme, na katere Pavletičevo delo utemeljeno opozarja.

Bogomir Novak